

РИСТО РАДУНОВИЋ

Научни скуп ШТАМПАРСКА И КЊИЖЕВНА ДЈЕЛАТНОСТ
БОЖИДАРА ВУКОВИЋА ПОДГОРИЧАНИНА,

Титоград, 29. и 30. септембар 1983.

Црногорска академија наука и умјетности и Музеји и галерије Титограда организовали су научни скуп о животу и дјелу штампара Божидара Вуковића Подгоричанина из прве половине XVI вијека. На скупу је прочитано 18 саопштења: а) о биографским питањима, б) о одликама књига из штампарије Вуковића и в) саопштења о њиховом распрострањању, утицајима и својевременом и данашњом значају. Реферати и ријечи у дискусији биће објављени у посебном зборнику као заједничко издање Академије и Музеја и галерија.

У уводној ријечи Чеда Вуковића говори се о значају Божидара Вуковића Подгоричанина за наше штампарство и културу уопште.

У реферату Рајке Вујошевић под насловом *Божидар Вуковић Подгоричанин* разматрају се нека недефинисана питања о личности и дјелу овог нашег штампара, о ликовним и техничким особинама граfiје и опреме књиге, о фонду у Црној Гори сачуваних књига из штампарије Вуковића, а саопштавају се и неке примједбе на нека погрешно интерпретирана питања у литератури која се односе на издања књига и њихово датирање.

У реферату Павла Мијовића *Наша и венецијанска штампана књига* говори се о улози Венеције у формирању штампарства у Црној Гори и његовог настављања (у Венецији) пошто је Црна Гора потпала под турску власт. Тема овог саопштења својом ширином прешла је одређене оквире тематике скупа, мада је и у овом реферату највише ријечи било о Божидару Вуковићу и његовој књизи. Аутор примјећује да је тематику скупа требало проширити питањима: 1) Вуковићева књига као на-

ставак Црнојевићеве цетињске штампане књиге, 2) Комплетирање штампарске и трговачке дјелатности са издавачком, 3) Мјесто и значај словенске књиге у венецијанској штампарској дјелатности, 4) Културни удио књиге Црнојевића и Вуковића у „Гутенберговој галаксији“.

Јевто М. Миловић у реферату *Додјеливање племићке титуле и грба Божидару Вуковићу и његовим потомцима од стране шпанског краља и римско-њемачког цара Карла V (1500—1558)* говори о концепту одлуке канцеларије Карла V, којом се Божидар Вуковић проглашава племићем Светог Римског Царства и додјељује му се палатинат. Овај докуменат, који је аутор пронашао у Управном архиву у Бечу 1983. године, веома је значајан за реконструкцију биографије Божидара Вуковића.

У реферату Анике Сковран *Dionisio della Vecchia — гас-талд св. Борћа грчког у Венецији, дипломата и хуманиста*, на основу докумената нађених у архиву Братства Грка и цркве св. Борћа у Венецији, говори се, о великом угледу који је Божидар Вуковић (Dionisio della Vecchia) својевремено имао у Венецији.

Милош Милошевић у реферату *Нови извори котарског, ватиканског и млетачког архива о дјелатности Вуковића, штам-пара и књижара XVI вијека* расправља о документима које је пронашао. У Которском архиву пронашао је неколико докумената међу којима је најважнији један о личном присуству Божидара Вуковића (Dionisio della Vecchia), „Грађанина Венеције“, у Котору 19. јануара 1537. ради састављања документа о намирењу са наследицима и опоручним извршиоцима пок. Вицка Болице са којим је Божидар одржавао пословне везе. У Риму, у оставштини пок. професора Гира Банелија, нађено је девет писама (пет Божидарова сина Виченца и четири од других личности) која се односе на Виченцову молбу папи Гргуру VIII из 1574. године, да му се одобри поновно штампање књига. У Венецији је откривено неколико нових докумената међу којима је садржајем најзначајнији један од 6. маја 1542. године, када Виченцо отвара трговачку радњу у Шибенику у којој су се продавале и црквене књиге из штампарије Вуковића.

У реферату Риста Радунковића *О етимологији имена Божи-дара Вуковића Подгоричанина* даје се језичка анализа имена Божидара Вуковића (тал. *Dinosio della Vecchia* и лат *Dionysius a Vetula*). Лична имена Божидар и *Dionisio (Dionysius)* нијесу сасвим подударна али су етимолошки блиска; *Бождар* је настало према грчком *Theodoros (theos — бог и doron — дар, дар од бога), Dionysios (Dio — бог и nyssa — циљ, богу посвећен)*. Италијанско презиме... *della Vecchia* могло је настати од *di + la (da + la)* и *vecchi — (o) + —a*. Ималац оваквог презимена потиче из мјеста чији је назив изведен од придјева *стара (старчева/старичина)*. Латинско презиме... *a Vetula* је истовјетна латинска конструкција која би се могла дешифровати: од

Старчева (острва) /Старчеве горице. Овакво тумачење допушта и завјештење Божидара Вуковића да буде сахрањен на острву Старчеву у Скадарском језеру.

Нада Р. Синдик имала је реферат *Књижевне одлуке Вуковићевих предговора и поговора.* Ови предговори и поговори посматрају се као врста (тип) текста који има одређене структурне, жанровске карактеристике. Анализе садржаја и форми, тема и идеја, њихових међусобних односа, као и њихове зависности од спољних, некњижевних фактора, показује да се ради о тзв. „малим приповедачким формама“ са одређеним специфичностима. До сада посматрани, углавном, као историјски документи, као записи и библиографске биљешке, предговори и поговори, сви србуљски, не само Вуковићени, заслужују књижевно-историјски прилаз и одговарајућа објашњења.

Лазар Чурчић у реферату *Неки проблеми прештампавања књига Божидара Вуковића* настоји отклонити неке забуне у вези са приписивањем колофона Божидара Вуковића другим штампарима ћириличних књига Јеролиму Загуровићу, Стефану од Скадра и Јакову од Камене Реке. Аутор примјећује да је Виченцо Вуковић између 1561. и 1570. године штампао књиге са очевим колофоном, не биљежећи своју штампарију, и то аутор објашњава непостојањем цензорске дозволе и трговачким разлозима због популарности очевих издања.

Божидар Шекуларац у реферату *Специфичности црквених текстова издања Божидара Вуковића* говори о неким карактеристикама тих текстова, који представљају врхунац ондашње штампарске вјештине. Све књиге Божидара Вуковића у основи имају исти уставни тип ћирилског писма. При штампању су употребљаване три врсте слова: крупна, за главни текст, насловна врста; мало ситнија, за поднасловне и ситна, којима је штампан остали текст. Поврх текста употребљаван је досљедно цио систем грчких акцената, што је карактеристично за рукописе XV и XVI вијека. Језик у књигама штампарије Божидара Вуковића је српскословенски, какав је био у XV вијеку у црквеним књигама које су штампане за православне.

Катарина Мано-Зиси у реферату *Зборник за путнике Божидара Вуковића* према сачуваним примерцима каже да неколико сачуваних примерака издања ове књиге, иако некомплетних, дају потпунију представу о овом издању и његовим верзијама у времену од 1520—1536. године. Полазећи од познатих чињеница и резултата истраживача, посебно од рада Стојана Новаковића, анализирани су егземплари који до сада нијесу били разматрани. Аутор је настојао да поређењем садржаја, распореда састава, графичке опреме и типографских разлика у појединостима диференцира и реконструира верзије издања и тачно идентификује постојеће примјерке.

У реферату Рајка Вујичића *О неким иконографским особеностима илустрација Божидара Вуковића и њиховим одјеци-*

ма у нашем сакралном сликарству говори се да су штампане књиге Божидара Вуковића и његових настављача, својом бројношћу и усмјереношћу ширим друштвеним слојевима, одиграле значајну културно-историјску мисију. Оне су послужиле каснијим сликарима — фрескистима, иконописцима, минијатуристима и илуминаторима као узор и сликарски предлошци. Наши стари сликари користили су се најчешће илустрацијама из Вуковићевог *Празничног минеја* (1538). Паралеле између Вуковићевих графика и сликарских споменика у Црној Гори могу се пратити на живопису манастира Пиве, св. Тројице код Пљеваља и код сликара бококоторске иконописне школе. Присутност одјека Вуковићевих илустрација у нашем сакралном сликарству указује на популарност коју су те књиге имале и на повјерење које су оне уживале, како у свом текстуалном дијелу, тако и по ликовном репертоару.

Реферат Сретена Петковића *Божидар Вуковић и илустрације руских и украјинских штампаних књига XVI и XVII века* каже да се већ и у првим издањима руских штампаних књига види да су њихови издавачи преузимали неке орнаменталне украсе из књига Божидара Вуковића и да је био значајан утицај илустрација из књига Божидара Вуковића на украјинске штампане књиге првих деценија XVII вијека. Посматрајући у цјелини овај утицај на московска ранија издања, запажа се да су коришћене гравире преваходно из *служабника* (1519) и *Празничног минеја* (1538), али да руски штампари нијесу често преузимали српске узорне из Божидарових књига, јер им није одговарао старински тип орнаменталног украса из преписивачке традиције, а за фигуралне композиције имали су и својих мајстора.

Харалампие Поленаковић у реферату *Кара-Трифун и издања Божидара Вуковића на терену Македоније* саопштава податке о књигама из штампарије Вуковића које се чувају у Народној и универзитетској библиотеци „Климент Охридски“ у Скопју, у Историјском музеју у Крушевцу и библиотеци Македонске академије наука и умјетности. Аутор даље говори о Јакову Крајкову из Софије и Јакову от Камене Реке, који су штампали књиге у Млещима и оставља отворено питање: да ли се ради о једној или двјема личностима. Најзад, аутор говори о личности трговца Кара-Трифуна који је у Скопју продавао ћирилске црквене књиге.

Вукица Поповић у реферату *Књиге Божидара Вуковића у НР Румунији* и Петар Момировић у реферату *Распрострањеност Божидарових издања на садањем подручју Војводине* освјетљавају значајно присуство књига из штампарије Божидара Вуковића у Румунији, односно Војводини, и указују на потребу њихове потпуније стручне евиденције, заштите и проучавања.

У реферату Риста Ковијанића *Неколико података о растурању књига Божидара Вуковића* износе се неки нови подаци из которског архива о пословним везама Божидара Вуковића и пласману књиге из његове штампарије.

Бранко Букић у реферату *Божидар Вуковић Подгоричанин у савременој југословенској историографији* даје преглед како се третирају живот и стварање Божидара Вуковића. У савременој југословенској историографији и то, углавном, у српској и црногорској, дају се само основни подаци о Божидару Вуковићу. У историографији других наших друштвено-политичких заједница (република и покрајина) о томе се врло мало говори, а у већем броју југословенских енциклопедија Божидар се уопште не помиње. Аутор закључује да Божидару Вуковићу Подгоричанину није дато одговарајуће мјесто у нашој историографији.

У зборнику са скупа наћи ће се и тада непрочитани, накнадно достављени, реферат Јованке Максимовић *Јеванђеље Ива Николе Ловића от Патровића* у којем се анализира један рукопис који се данас чува у Националној библиотеци у Бечу. Писан је на хартији са воденим знацима из друге половине XV вијека. У рукопису има много каснијих записа занимљивог садржаја и илуминација које су декоративног карактера и без фигуралних композиција. Заставице и иницијали сачињени су од преплета биљних и геометријских елемената у стилу илуминације ћирилских рукописа тога времена. Значајно је да је овај рукопис настао у вријеме појаве наших првих штампаних књига са којима има слична ликовна рјешења.

Реферати и дискусија дали су доста новог о Божидару Вуковићу и његовој дјелатности и значају за штампарство и нашу културу уопште. Прије свега, саопштени су нови историјско-биографски подаци о Божидару Вуковићу и његовом времену, и то на основу истраживања у архивима Венеције, Ватикана, Беча, Котора итд. У саопштењима су дате и нове књижевно-историјске, књижевно-теоријске, лингвистичке, ликовне, графичке и др. анализе штампарске дјелатности Божидара Вуковића. Учесници Симпозијума залазили су, такође, у освјетљавање епохе у којој су дјеловали Божидар Вуковић и други наши стари штампари, у настојању да се укаже на потребу културноисторијске валоризације њихових остварења.

Зборник саопштења са скупа представљаће значајан допринос ревалоризацији дјела Божидара Вуковића Подгоричанина, нашег штампара из прве половине 16. вијека, једне од значајнијих личности наше културне прошлости, чија је дјелатност до сада била неоправдано запостављена и којој није био дат одговарајући третман у нашој и свјетској култури.

Оцијењено је да има још доста непознатог у вези са личношћу и дјелом Божидара Вуковића, те да истраживања треба наставити.

